

Interpersonal Communication in Education – Analysis and Systematisation of Research Directions

Tonči Bavčević

Faculty of Kinesiology University of Split

Abstract

Interpersonal communication represents one of the most important aspects in the process of education. Its role may be seen at multiple levels. It can also be considered as a generator of interpersonal relations in the educational process as well as a consequence of the established interpersonal relations at the subject level in the educational process. In other words, interpersonal communication ensures generation of the social matrix within which education takes place in a broad sense and immediate educational process in a more restricted sense. Therefore, the study of interpersonal communication is of crucial importance for understanding and improving education as a whole. The analysis and systematisation of research directions of interpersonal communication in education have been conducted for the purpose of this paper with the aim of providing a systematic insight into the mentioned issues, and also ensuring the platform for further research.

Key words: *conversation at school; educational process; pedagogical communication.*

Introduction

If we start from the fact that the goal of each pedagogical action is establishing agreeable interpersonal relations between stakeholders of the process with the aim of changing certain conditions, characteristics and abilities, and by accepting complexities of the mentioned factors, it can be stated that the field of education is one of the most complex and definitely one of the most responsible human activities.

At the same time, it is important to keep in mind the fact, as can be seen from practical actions, that the educational process is a complex system, and it is quite difficult to manage it or to keep it under control. It requires a rather great quantity

of knowledge, skills and abilities of scientific, practical or pragmatic type. A famous didactical structure of the educational subjects which consists of three main components is also frequently known as *the didactical triangle*, referring to the pupil, teacher and educational content (Kansanen & Meri, 1999). If the mentioned structure is set in a particular social and material environment, having in mind the complexity of each mentioned subject individually, it becomes perfectly clear that it is a question of an extremely complex activity (Figure 1).

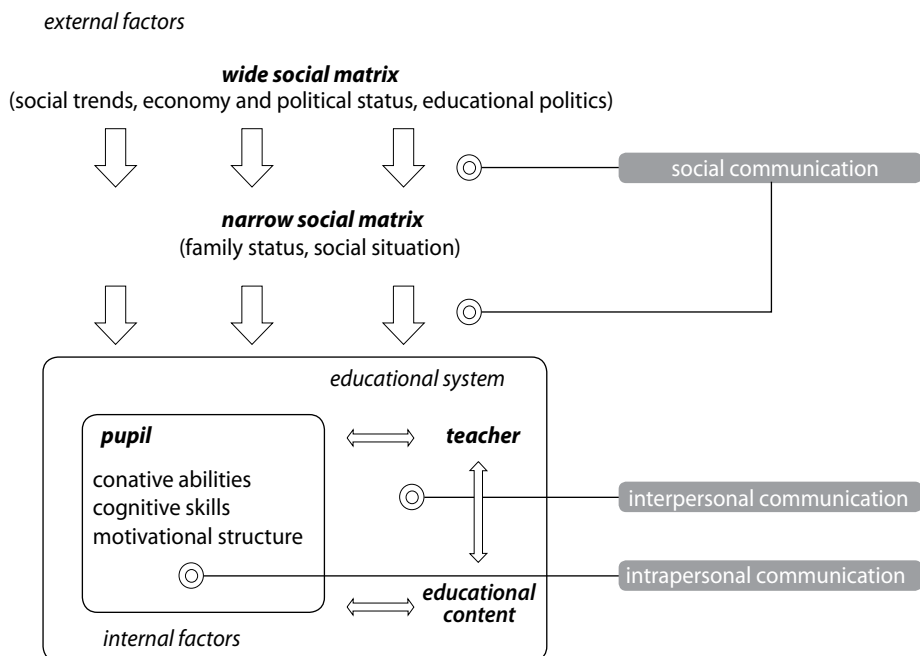

Figure 1. Relations of different levels of communication

If we accept the fact that the establishment of relations, regardless of their kind and level, is a communication process itself, then it is clear that the educational process is also a communication process. Namely, since the educational process implies the establishment of relations between the process subjects themselves, interpersonal communication is crucial for the relations establishment in the first place. Therefore, it is clear that there is no educational process without the process of communication itself.

Bavčević, Babin, and Vlahović (2005, p. 56) describe the afore-mentioned issue in the following way: “A frequently asked question these days for school is not what, but how to teach, and it, without a doubt, raises the question of communication as a basic tool of every teacher. Physical education is not an exception. It is impossible to live in the illusion that the foundation of communication with a pupil is the kinesiology teacher. Rather, it is strategically important to realise that it is a word”.

Bratanić (1993) describes education (in a wider sense, A/N) as an interactional-communication process locating it thus in the field of interpersonal relations. The author refers to Malić and Mužić's definition of educational activity as a communication process where subjects mutually interact with the basic aim of influencing the educated subjects (Malić & Mužić, 1981, as cited in Bratanić, 1993). In this context, communication itself, in the process of education, is seen as a process of creating a meaning between two or more people (Bratanić, 1993). Christensen and Menzel (1998) define positive linear relations between the teacher's non-verbal and verbal directness and between cognitive, affective learning and imitation learning as levels of motivation which are crucial for the learning process.

Therefore, it is clear that a successful educational process requires establishing good quality communication between the stakeholders. This primarily refers to communication characteristics at the teacher-pupil level, but also to good quality communication of other relevant factors. It is important to remember that the educational process represents a multidimensional reality, i.e. the relationship of pupils with themselves, and relations between pupils, pupils and their parents, their teachers and parents, and other, frequently appear as extremely significant and determining factors, whether in a positive or in a negative sense. It is obvious that pedagogical communication takes place at an intrapersonal, and an interpersonal and social level. In fact, the success of an educational activity will mostly depend on the quality of interaction and on the degree of interaction in communication between all of its participants (Bratanić, 1993).

Still, it is important to emphasize the responsibility of teachers as moderators of the entire educational process, which focuses on the process of interpersonal communication at the pupil-teacher level. Johnson and Roellke (1999) defined ability of interpersonal communication as one of the dominant factors in the analysis of attitudes of 1076 teachers on the employment criteria. Swann (2002) emphasizes the importance of communication in the educator-student relationship for successful learning. Therefore, teachers, as leaders of the educational process, have a task to create a communication atmosphere, which would provide pupils with a free, integrative and balanced development in the full sense of the word. Brajša (1995, p. 12) identifies demands of a modern educational system in the following words: "Mutual listening, independent thinking and mutual talking are basic characteristics of a contemporary, humanistic, anthropocentric and successful school." The demand for a democratically oriented communication is also emphasized by Schulz Von Thun (2001a), underlining that too much guidance in education prevents the development of independence and learning of a responsible use of freedom, while referring to freedom of expression in the process of education.

It is clear that the process of education may be successful only within the context of quality communication, so it raises the question: "How do we communicate with pupils and does communication as such present a precondition for a successful educational process?" (Bavčević et al., 2005, p. 56).

Research on the Structure of Communication Processes

The field of communication in the system of education is a rather complex and comprehensive psychological and sociological issue, and the mentioned fact is also reflected in the research. In order to understand communication as a whole, it is necessary to study its structure and dynamics in the first place, since it is a precondition for further, functional, analysis.

Using a questionnaire on a sample of 413 male and female secondary school students, Bienvenu and Stewart (1976) extrapolate 11 orthogonal factors. These factors are related to certain dimensions of interpersonal communication as follows: self-discovery, awareness, evaluation and acceptance of feedback, self-expression, attention, controlling emotions, clarity, avoidance, domination, overcoming difference and acceptance. In the context of communication in education, Lukić (1993) analyses the structure of information, and defines three characteristics: *bit characteristic* – used for measuring the degree of cognitive determination, i.e. the intensity and extension of the information elements; *mobit characteristic* – used for measuring the degree of affective-axiological determination of information, i.e. the subject's relation towards acquired information; *hubit characteristic* – used for measuring the degree of practice achievement, i.e. showing the degree to which information exceeded the personal habitus of the person learning. Jelavić (2001) defines didactic communication as the fourth element of *the didactic triangle* which determines relations between its basic elements – *student, teacher, content*; and which significantly determines the nature and quality of teaching activities. In determining didactic communication, the author distinguishes two basic features and those are *the content, cognitive-informational* one (the topic of communication) and *the social-interactive* one (affective, relational). Emphasized is the value of didactic communication which is determined by the balance of its dimensions in a teaching activity. This creates possibilities for didactically and pedagogically valid actions with the aim of achieving predetermined educational demands. After analysing the quality of didactic communication on the student-teacher relation in the first, third and fourth grades of grammar school, Novak (2001) distinguishes internal and external features of the spoken/didactic communication. According to the author, the term internal demands refers to teacher knowledge on what (s)he is about to say, to the wish for a successful communication and to faith in success, while the term external features of communication refers to speech, body language, eye contact, and hand movements/gestures. It can be concluded that only synthesis of internal and external features enables an efficient communication in the educational process, the aim of which is encouraging comprehensive student's values as unique social, anthropological and cultural-civilizational persons. Using the communication questionnaire (Brajša, 1995), on a sample of 53 male students and 32 female students from the Department of Kinesiology in Split, Babin, Bavčević, and Vlahović (2005) analyse inter-structural communicational relations of latent dimensions of speech in physical education

lessons, at the student – teacher level. Communication is considered as a four-side model, also known as *the Hamburg communication square*. The four sides are fact, relationship, self-revealing, and appeal communication (Schulz Von Thun, 2001a, 2001b, 2002). Findings imply the existence of statistically significant appearance extensity of the four communication dimensions in both groups of subjects, which leads to the conclusion of unequal internal structure of communication, stipulated by unequal use of particular latent dimensions, especially of the self-revealing one. In conclusion, authors define successful communication in class as a function of all latent communication dimensions, whose compatibility enables manifestation of quality models of interpersonal communication and successful teaching activity.

The afore-mentioned research defines interpersonal communication as a complex, interactive and multidimensional process. It is especially emphasised that the quality of interpersonal communication depends exactly on the conformity of all its features, representing a precondition to a quality process of education.

Research on the Relationship between Teacher's Communication Modality and Motivational Structure of Pupils and Students

The question that arises refers to the representation and importance of communication in the educational process itself. Jelavić (2001) stresses the fact that two thirds of the total number of teaching activities refer to spoken activities, out of which two thirds refer to teacher talk. This quantitative observation alone suggests the significance of communication in education.

However, it is much more important to determine how some of the modalities influence the process of education in the wider sense, particularly how it affects students, i.e. pupils. By applying the questionnaire for estimation of interpersonal communication of science teachers during the process of learning, developed by She and Fisher (2002), Özay, Kaya, and Sezek (2004) conclude that teachers are those who mostly contribute to the social atmosphere inside the class and particularly through communication with students. Ratliffe and Hudson (1987) emphasise that the interpersonal atmosphere, which comes from the quality of interpersonal communication, significantly improves cooperation and function of the educational process. Research has also confirmed that students perceive teachers' communication skills as an important factor. Reed, McLeod, and McAllister (1999) conducted research on a sample of adolescents in the tenth grade by studying their attitudes on the importance of 14 communication abilities in the process of communication. The obtained results imply the tendency of adolescents to notice teachers' communication skills which refer to the discourse management strategy. Frymier and Houser (2000) emphasise that the mentioned observation on the quality of communication of teachers significantly influences the structure of students' motivation during lessons. Patrick, Anderman, Ryan, Edelin, and Midgley (2001) conducted research on a sample

of 223 students in the tenth grade, by studying explicit and implicit communication patterns in which teachers outline the importance of mastering and managing of the aimed orientation to students. It has been proved that the motivational structure of students positively correlates with the way in which teachers communicate, particularly referring to modalities of stimulation, encouragement, social interaction, authority, grouping, time and helping. It can be concluded that the teachers who are thought to have a better performance emphasise formal estimation, evaluation and performance of students to a higher level, unlike the teachers with a poorer performance. She and Fisher (2002) used questionnaire method to research perceptions of students and teachers on science teachers' interpersonal communication during lessons. The questionnaire on teacher communication consisted of five levels: challenge, encouragement and approval, nonverbal support, understanding, friendship and control. The mentioned questionnaire was applied on a large sample of secondary school science students in Taiwan, which enabled an additional estimation of the data obtained by this questionnaire and by cross-examination of the data obtained from the subjects who come from English speaking areas. The obtained results implied a positive relation between students' perception of their teachers' communication and of personal attitudes to science. The results of students' cognitive achievements were higher when students noticed that teachers used more challenging questions, offered non-verbal support, and were more understanding and friendly. After conducting research on the improvement of education and on institutional efficiency in higher education, Mottet, Martin, and Myers (2004) pointed to the fact that teachers may contribute to the students' activity in a lesson by giving more clear instructions which refer to approval and by expressing willingness to communicate as well as tendency for what students like in general. Similar conclusions were also made by Kerksen-Griep, Hess, and Trees (2003) in their research of the influence of communication on the motivation for studying. The authors give explanations, and they test mechanisms according to which teacher fronted (lockstep) instruction, characterised by lesson communication with an expressed teacher feedback on student's work, refers to important students' needs, which improves motivation for learning, ability to interact and orientation to performing activities throughout the education process.

The mentioned findings lead to the conclusion that there exists a positive correlation between the quality of teacher communication and motivational structure of students, i.e. pupils.

Research of Influence of Teacher Communication on Forming Attitudes of Pupils and Students on the Teacher and the Educational Content

The conducted research furthermore implies that the pupil and student attitudes to teachers significantly depend on the type of communication, i.e. on the educational styles which teachers use during lessons.

Haleta (1996) researched the influence of language used by a teacher as a first impression as well as the reduction of insecurity during lessons at the university. The use of language styles is defined by identification of use of strong and weak language forms. Teachers who used strong forms were significantly better evaluated by students on the dimension of dynamics, status, authenticity and leaving impression, unlike teachers who used weaker language. Considerable differences were also obtained in the field of students' perception of insecurity. Students came to the conclusion that there was a noticeably higher level of insecurity when teachers used weaker language than in cases in which they used the stronger one. Results also implied that forming of the first impression in students, based on teacher language, may contribute to later interactions during lessons. Wanzer and McCroskey (1998) studied pupils' perception of poor behaviour in teachers, which could be related to the social communicative style of teachers (e.g. clarity and accessibility), to the kind of instructor (teaching assistant on the one side or professor on the other) and to the influence of the teacher and teaching material. The confirmed hypotheses indicate inverse relation between perception on poor behaviour of teachers and 1) teacher's clarity, 2) teacher's accessibility, 3) positive influence on teachers and 4) positive influence on teaching material. The perception of teacher's poor behaviour does not covariate with the kind of instructor. It can be concluded that teacher's communicative style may dramatically influence the pupils' perception of teachers and teaching material. Similar observations were made by McCroskey, Valencic, and Richmond (2004). According to the analysis of communication between teachers and students at faculty, the authors point to the significant relationship between teacher's temperament, which they identified, and student perception on the communicative behaviour of teachers as well as the evaluation of credibility of teaching sources and attractiveness of tasks, estimated by students themselves.

The mentioned research study clearly indicates the importance of teacher communication in forming pupil and student attitudes, not only about teachers but about the teaching content itself. It raises important questions since the modern theory of education emphasises positive relations within the educational process, that is between pupils, teachers and teaching content, as a precondition for a quality education.

Research of the Differences between Pupils and Students in Interpersonal Communication Skills Considering Their Success in Learning

Presented studies mostly put in focus teacher communication skills and their influence on the quality of lessons. However, the influence of pupil communication on the teaching process and on its effects is equally important.

Frymier (2005) emphasizes this particular issue, pointing out that research in the field of educational communication frequently reconsiders influences of teacher

communication, but at the same time neglects effective pupil communication. Therefore, the author is inclined towards the transactional model of communication and towards the hypothesis according to which pupils who are successful communicators are also successful during lessons. During the research, the subjects were asked about the following components: their degree of interactive activity, degree of social communicative interaction and degree of communication outside the classroom in relation to a particular form. Furthermore, the subjects provided marks for the degree of motivation for studying, affective studying, managing studying indicators and their satisfaction in communication with a teacher. The obtained results indicate that successful pupil communication is positively related to positive learning outcomes. Similar results were obtained in earlier research. Rubin and Feezel (1986) studied relationships among students in teaching professions that relate to their communication skills, motivation and knowledge in relation to observed success. The authors conclude that instruments of communication skills may help in distinguishing successful students from less successful ones.

Therefore, it is possible to conclude that interpersonal communication skills are an important differentiating factor among pupils, i.e. students with respect to their success in learning. This places focus of the research on the complexity of the communication process during lessons, as well as on the influence of all its subjects, and it emphasises the importance of a holistic approach in studying complex processes such as education.

Research of Gender Differences in the Field of Teacher Communication Skills

Differences between genders in the field of teacher communication skills are an important scientific issue.

Bavčević, Babin, and Vlahović (2005) analyse the quality of communication in physical education between a teacher and a student on a sample of 85 students of the Department of Kinesiology at the Faculty of Natural Sciences, Faculty of Mathematics and Education, University of Split. The sample consisted of 53 male students and 32 female students. Four-side communication dimensions of the so-called *Hamburg communication square* were included by an experimental model as follows: content, self-revealing, relationship, and appeal dimension. Testing was conducted using a questionnaire developed by Brajša in 1955 with the aim of testing quality of teachers' pedagogical communication. The authors grouped the questions in order to cover the previously described four dimensions. The research results imply that both male and female students estimate their communication as a quality one. Comparing the obtained results to norms of the questionnaire communication of the subjects was estimated as good (middle qualitative modality). Results of the differentiation of groups on a global plan, obtained by multivariate analysis of variance, showed a statistically significant difference of quantitative indicators of communication between male and female students. Partial results indicate a significant quantitative difference

in dimensions of content, relationship and appeal communication in favour of female students. It can be concluded that female students find better modalities in transferring content to students. They are better at defining a personal relationship towards the content and towards persons they talk to. They also have a greater influence on students due to their communication. On the other hand, the lowest percentage of parameters of personal communication of both groups lead to the conclusion that there is insufficient development of the mentioned dimension both in male and female students. Since successful communication may only be achieved by direct expression of feelings, needs and wishes, a necessity of acknowledging the self-revealing dimension of conversation between a teacher and a student is being imposed. In conclusion, the authors emphasise that the educational process as a whole, as well as the field of physical education, is in its essence a communication process. Therefore, with the aim of understanding and improving it, it is necessary to direct research activities towards the definition of structure and of modality of pedagogical communication processes.

The conducted research points to the existence of certain differences between genders with respect to communication skills. However, considering the insufficient number of scientific papers relating to this topic, it is important to emphasise that further research is necessary in order to study this problem.

Research of the Influence of Interpersonal Communication on Physical Development of Children, i.e. Pupils

A scientific issue regarding the study of communication is evident in defining the influence of interpersonal communication on the physical development of children, i.e. pupils. This question is of great importance, especially for children in the developmental life phases, which is from the aspect of institutionalised education the period of preschool and primary education.

Babić, Duran, Irović, and Kuzma (1993) studied the communication model of preschool education with respect to the influence of communication on the development of the following physical dimensions of a preschool child: 1) language development; 2) development of cognitive curiosity; 3) development of self-estimation of body abilities; and 4) development effects of peer communication. The authors defined communication as a cooperation of two or more people with the aim of exchange (cognitive, affective, and value), i.e. achieving social and intellectual intentions (from establishing contacts to cognition of others and oneself), and as forms of communication which are specified they list *nonverbal and verbal* (criterion: means), *situational and extrasituational* (criterion: content, time and location dimension), and *pre-semiotic and semiotic* communication (criterion: genesis). Considering the previously mentioned aspects of communication influence, it is important to emphasise the significance of social interaction of a child with a grown and competent peer as a formative factor in the development of a whole series of mental functions.

Emphasis is made on the positive influence of interaction and cooperation on direction, pace and effect of child language development, on gaining and questioning the understanding of themselves, and others and on promoting more sophisticated forms of exploratory behaviour. Research of the influence of different modalities of interpersonal communication on cognitive abilities (Kjellin, 2005) is also heading in the same direction. The author describes a model which she uses for analysing the nature of a two-way teacher-pupil interpersonal communication activity in teaching situations which include one teacher and one pupil only. “Teacher” may be a teacher by profession, a parent or any other person whose role is to teach. “Pupil” may be a student of any age. The following three situations are emphasised in the research: 1) Teacher only asks for information which (s)he already knows, and evaluates the pupil’s answer based on their previous knowledge; 2) Teacher asks for information which (s)he already knows, and supports pupil’s learning by giving suggestions for a correct answer based on pupil’s previous knowledge; 3) Teacher asks for information which he/she does not know and is really interested in pupil’s answer. Scenario from the third situation draws attention because it offers optimal conditions for a pupil’s cognitive development.

The mentioned research indicates a positive influence of interpersonal communication on the development of mental functions. Nevertheless, it is important to emphasise that bringing concrete scientific conclusions requires further research.

Research of Modalities of Interpersonal Communication during Lessons and Their Influence on Teaching Quality

One of the very important directions of research in the field of educational communication is also studying modalities of interpersonal communication during lessons and their influence on teaching quality.

Fontana (1991) conducted research on a sample which includes ten secondary schools, that is 174 teachers and 273 students, with the aim of establishing the presence of quality communication models in education, as a precondition of the optimisation of educational results. The results pointed out to an expressed presence of one-way teaching communication, which does not offer a student any possibility of active involvement in the teaching process, but puts them in a passive position. The mentioned results show frequent use of traditional teaching systems, which, unlike modern ones, do not allow teaching oriented towards an individual and student’s authentic needs and abilities. Data analysis provided insight into two-way teaching communication, which is primarily manifested in using dialogue as a teaching method. The mentioned method enables greater efficiency during lessons and a better insight for teachers into problems which appear during intake, processing and acquisition of information by a student. Described forms of one-way and two-way communication are applied in almost equal percentage in schools included in the experimental model. The author defines the process of learning in education as a specific process of

communication where transfer of knowledge, skills and habits from an older to a younger generation, equals transfer of information as a determinant of the general communication model. Lukić (1993) deals with studying communication models in education. The author analysed possibilities of exchange of educational paradigm from the aspect of communicology and instead of a former disseminated model of lower informative analysis he suggested a model of higher informative analysis, based on dialogue and polylogue, i.e. on students' active analysis of information in all forms. The analysis of the possibility of implementation of the described model mainly refers to a group of worldview related subjects. The role of a contemporary teacher is defined as that of an organiser and moderator with the function to create preconditions of equal and productive communication in an educational community. We emphasise how important it is to modify the teaching process into a process of total communication in which, unlike in the existing intellectual one-way communication, multimedia models of transfer and structuring of information prevail. The described models of pedagogical communication which enable universal acquisition of information lead to irradiation of nerve impulses in the wider region of the cortex of the cerebrum, the consequence of which is, more permanent retention, deeper incorporation of information, and its easier transformation in practice. Jelavić (2001) refers to the fact that two thirds out of the total number of all teaching activities are conversational activities, and two thirds of those refer to teacher talk, which represents the heritage of the traditional educational paradigm that focuses on one-way information transmission by a teacher. On the other hand, modern didactic communication refers to interaction of stakeholders in teaching in managing the demands of teaching content and lessons themselves. Therefore, emphasised is the affirmative role of dialogue and understanding in overcoming the present, linear-disseminated organisation of lessons, where the relation teacher-student is reduced to the relationship of sender (source) – receiver of information. Brajša (2002) considers modalities of pedagogical communication according to the theory of Thomas Gordon. He indicates that successful teacher-student communication is conditioned by mutual discovery of using the honest I-messages, by mutual acceptance with the help of mutual, active listening and by dealing with conflicts using the method of mutual winning. Brajša names five types of I-messages and those are: *making a statement, responding, stopping, confronting and praising*. Unlike the mentioned, unsuccessful communication is characterised by mutual hiding and closing by using You-, We-, It should- as well as by dishonest I-messages, and by mutual lack of acceptance and rejection, as a consequence of mutual non-listening, attacking and solving conflicts by method of one-way win and defeat. Summing up the previously mentioned, there are three main techniques in communication between teachers and students: 1) A problem which a student has is solved by communication of acceptance and helping, i.e. by active listening; 2) A problem which a teacher has with a student and his/her behaviour is solved by communication of mutual discovery through the use of honest

I-messages; 3) Mutual problems of a teacher and a student are solved by mutual win method of solving conflicts. In conclusion, the author (Brajša, 2002, p. 375) indicates: “Students need to have responsibilities for satisfying their needs and solving their problems, they need to be given the opportunity to start a conversation, and to turn to their resonance. They need help in dealing with difficulties. One should avoid giving advice, asking questions, calming the situation, because it interrupts communication so they stop being ready to share their problems with us”. The research emphasises the importance of interactive, free and equal communication as a precondition for a successful lesson, underlining the responsibility of teachers as moderators of the entire teaching process. Peled-Elhanan and Blum-Kulk (2006) presented a paper which is a part of research in the field of changeable behaviour at home or at school. The general aim of their analysis was to investigate the degree of dialogue which is manifested in Israeli classrooms. This research was motivated by a social and cultural tendency for learning, which places educational dialogue as the focus of successful teaching and learning. A question raised regarding this research is what the different forms of interaction between teachers and students dominating the lessons are. Furthermore, the authors identify three main characteristics of discourse during lessons which differ in the degree of dialogue: *Socratic dialogue* – main discussion in which the final text is the result of mutual agreement between students and teachers, *pseudo-conversation* – in which students believe they are included in the main discussion while their interpersonal relations and customs are estimated, *monologue in the form of dialogue* – in which teachers ask the main question expecting reproduction of their own text. As a result of this research it is stated that the last two degrees of dialogue dominated the observed classes. In line with the former research, it is possible to conclude that educational practice is still marked by traditional, one-way communication of teachers, which puts students in the second place. Therefore, the authors, with the aim of improving education as a whole, suggest changing the existing communication paradigm by introducing interactive, two-way communication, which would completely correspond to the authentic needs of students.

Research of the System of Teacher Education in the Field of Communicology in Education and Its Influences on Teaching Quality

The question arising on the basis of the presented studies refers to the system of teacher education in the field of communicology in education and its influence on teaching quality.

Fenton and O’Leary (1990) described the results of the programme for the improvement of communication abilities in teachers with the aim of improving lessons, teacher’s expectations and pupil’s achievements with special emphasis on the improvement of the influence of communication abilities on academic achievements. It is particularly emphasised that expectation for the programme for the improvement of

communication abilities will have a positive influence on the improvement in pupils with poorer school results. The teaching programme included a sample of 27 headmasters and two groups of teachers. The first group of 118 teachers finished their estimation after the third workshop, while the other group of 96 teachers completed the final estimation. The results of estimation tests for school success before and after the programme were also analysed. They were applied on a sample of 1366 pupils in the period between 1983 and 1989. The results indicate failure of the programme to significantly increase academic success among less successful pupils. Still, the majority of teachers and almost half of the headmasters reported behavioural changes during lessons and improvement of pupil attitudes and achievements. Contradictory results indicate a problem of an emphasised concept of teaching programme of communication during lessons due to a lack of similar orientation. After analysing different communication behaviours, the authors recommend creating and applying a similar model of education which would be based on teacher- pupil characteristics and behaviours, on educational context, goals and outcomes. Milanović and Gabelica-Šupljika (1993) report results of a one-year programme of education in the field of communicology and they also present methods of communication training of teachers in preschool education, according to a model of transaction analysis of Erich Berne. The results indicate a significant improvement of subjects in the field of quality of communication of educators between themselves, between early childhood and preschool teachers and parents, and also between teachers and children. Also, the conducted communication education influenced the prevention of disturbances in communication and increase of the competence of early childhood and preschool teachers in approaching disturbances.

The presented research indicates a positive effect of teacher education in the field of communication in education on improving the quality of teaching. It can be assumed that the adopted communication skills may be transferred into everyday classroom practice, which results in the improvement of communication process during lessons and consequently in the improvement of the overall quality of education.

Research of Needs and Synthesis of Suggestions for Establishing an Organised Process of Education in Communication as an Integral Part of Teacher Education

Relying on the awareness of the positive influence of teacher education in the field of educational communication, a question is raised on the needs of establishing a quality process of education in communication as an integral part of teacher education.

White and McCaleb (1981) analyse the trend of increase in the number of courses of education communication which are offered to the future teachers. Research established that 27% of institutions for teacher education offer a course of basic speaking communication, while 19 out of 122 analysed schools ask from teachers to finish such course before starting to work. The authors emphasise that there is no

evidence of better lessons if a teacher has better communication skills and abilities. Such results are assigned to the lack of a mutual denominator for the expression “communicology in education“. Itković (1992/1993) considers the school system as an institutionalised form of important aspects of communication in the society. The author approaches communication from the pedagogical point of view and interprets it from two aspects: 1) Communication as conscious and intentional interaction between respondents of communication; 2) Communication as information system (information transmission). Considering the global influence of communication on the perspectives of development of schools in general, the term *emancipated communication* is introduced, with the aim of creating certain balance between educational systems of different countries, i.e. the internationalisation of countries. Parallel to the mentioned, there is also a need for preservation of demands of some countries to avoid the possibility of non-critic takeover of information and of creating artificial and non-functional educational system. Marinković (1998) conducted a quantitative and qualitative analysis of empiric data obtained from anonymous pupil polls on the need of implementing information-communication topics in the education of teachers, with the aim of improving the quality of educational process of the future teachers and consequently of educational-pedagogical practice. Generalized conclusions imply an evident need of pupils for knowledge in the following fields: 1) topic of positive information-communication relation between teachers and pupils/ students and between teachers and parents – 85% of subjects; 2) communicology topics – 56% of subjects; 3) impossibility of communicating initiated by different reasons – 44% of subjects; 4) psychological treatment in educational system – 38%. Relationship of the percentage is expressed in the mentioned ratios because each pupil decided on more topics at the same time. Based on what was said, the author concludes that there is a need for establishing a quality, organised process of information-communication education of teachers as an autonomous course. The mentioned changes in the structure of higher education represent a precondition for the improvement of competencies of teachers and educational practice, which finds repercussions in the need of organizing the information-communication progress of society in general.

It is possible to conclude that, among the authors, there is a consensus on the need of organising the institutionalised process of teacher education in the field of education communication. The mentioned imperative is based on the assumption of positive effect of teaching communication skills on the quality of the teaching communication process, and also on the quality of education as a whole.

Conclusion

It is obvious that research in the field of communicology in education is dealt with from different scientific aspects, from the fundamental to the pragmatic ones. The mentioned fact confirms the depth and the complexity of interpersonal

communication in general as a scientific problem, and accordingly the complexity of communication in education as its integrative part.

Analysing the presented research and results, it is possible to distinguish nine basic directions of research with specifically defined goals, as follows:

1. Research of the structure of the communication process
2. Research of the relationship between modalities of communication of teachers and of the motivational structure of pupils and students
3. Research of the influence of teacher communication on forming pupil and student attitudes, regarding teachers and teaching content
4. Research of differences between pupils, i.e. students in skills of interpersonal communication considering learning success
5. Research of differences between genders in the field of teacher communication skills
6. Research of the influence of interpersonal communication on physical development of children, i.e. pupils
7. Research of modalities of interpersonal communication during lessons, and of their influence on the quality of the teaching process
8. Research of the system of teacher education in the field of communicology, and of its influence on the quality of the teaching process
9. Research of the needs and synthesis of suggestions for an organised process of education as an integral part of teacher education.

Summing up the presented research it can be concluded that the field of communication in education generally represents a quite powerful scientific and research domain. Defined directions of research suggest a whole range of scientific problems which will be the focus of interest of scientists from different fields, from biomedical to social and humanistic. It also seems that further development of this research field will deal with fundamental communicological issues as well as with the application of the newly gained knowledge in educational practice.

From the methodological point of view, it can be noticed that the field of pedagogical communication has a strong point in well-defined scientific and research methods of a wider interdisciplinary spectrum. Such an approach offers valid support for further research and accumulation of new knowledge, and by disseminating it is possible to expect significant improvement in understanding the teaching process, and better education as a whole.

Acknowledgment

The research was conducted as a part of the scientific project Kinesiological education in preschool and primary education, approved by the Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia (project code: 227-2271694-1696).

References

- Babić, N., Duran, M., Irović, S., & Kuzma, Z. (1993). Komunikacija i razvoj predškolskog djeteta. *Napredak*, 134 (2), 163-171.
- Babin, J., Bavčević, T., & Vlahović, L. (2005). Analiza interstrukturalnih komunikacijskih relacija. In V. Findak (Ed.), *Zbornik radova 14. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske - Informatizacija u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije, Rovinj, 2005* (pp. 61-64). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
- Bavčević, T., Babin, J., & Vlahović, L. (2005). Komunikološki aspekti nastave tjelesne i zdravstvene kulture. In V. Findak (Ed.), *Zbornik radova 14. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske - Informatizacija u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije, Rovinj, 2005* (pp. 56-60). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
- Bienvenu, M. J., & Stewart, D. W. (1976). Dimensions of Interpersonal Communication. *Journal of Psychology*, 93 (1), 105-112. <https://doi.org/10.1080/00223980.1976.9921380>
- Brajša, P. (1995). *Sedam tajni uspješne škole*. Zagreb: Školske novine.
- Brajša, P. (2002). Komunikacija međusobnog otkrivanja, prihvaćanja i obostrane pobjede nastavnika i učenika prema teoriji Thomasa Gordona. *Riječki teološki časopis*, 20(2), 361-375.
- Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija, Interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja, Priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Christensen, L. J., & Menzel, K. E. (1998). The Linear Relationship Between Student Reports of Teacher Immediacy Behaviors and Perceptions of State Motivation, and of Cognitive, Affective, and Behavioral learning. *Communication Education*, 47(1), 82-90. <https://doi.org/10.1080/03634529809379112>
- Fenton, R., & O'Leary, N. (1990). Improving Student Achievement through Enhancing the Instructional Communication Competence of Teachers. *Annual Meeting of the Communication and Instruction Division of the Western States Communication Association, Phoenix*, (pp. 26).
- Fontana, A. (1991). Komunikacija u nastavi i modeli pedagoškog obrazovanja nastavnika. *Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci*, 11, 9-22.
- Frymier, A. B. (2005). Students' Classroom Communication Effectiveness. *Communication Quarterly*, 53(2), 197-212. <https://doi.org/10.1080/01463370500089896>
- Frymier, A. B., & Houser, M. L. (2000). The teacher-student relationship as an interpersonal relationship. *Communication Education*, 49(3), 207-219. <https://doi.org/10.1080/03634520009379209>
- Haleta, L. L. (1996). Student Perceptions of Teachers Use of Language - The Effects of Powerful and Powerless Language of Impression Formation and Uncertainty. *Communication Education*, 45(1), 16-28. <https://doi.org/10.1080/03634529609379029>
- Itković, Z. (1992/1993). Obrazovanje i komunikacija. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 32(9), 117-122.
- Jelavić, F. (2001). Didaktička komunikacija. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, 3(1), 225-233.

- Johnson, S. D., & Roellke, C. F. (1999). Secondary teachers' and undergraduate education faculty members' perceptions of teaching-effectiveness criteria: A national survey. *Communication Education*, 48(2), 127-138. <https://doi.org/10.1080/03634529909379160>
- Kansanen, P., & Meri, M. (1999). The didactic relation in the teaching-studying-learning process. *TNTEE Publications*, 2(1), 107-116.
- Kerssen-Griep, J., Hess, J. A., & Trees, A. R. (2003). Sustaining the Desire to Learn: Dimensions of Perceived Instructional Facework Related to Student Involvement and Motivation to Learn. *Western Journal of Communication*, 67(4), 357-381. <https://doi.org/10.1080/10570310309374779>
- Kjellin, M. S. (2005). "Areas of Instruction" - A Tool for Assessing the Quality of Instructional Situations. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 49(2), 153-165. <https://doi.org/10.1080/00313830500048881>
- Lukić, M. (1993). Prilog razvoju pedagoške komunikologije - komunikacijski aspekt problema. *Informatologia*, 25(1), 23-34.
- Marinković, R. (1998). Komunikacija u funkciji razvoja edukacijske znanosti. *Informatologia*, 31(1), 90-93.
- McCroskey, J. C., Valencic, K. M., & Richmond, V. P. (2004). Toward a General Model of Instructional Communication. *Communication Quarterly*, 52(3), 197-210. <https://doi.org/10.1080/01463370409370192>
- Milanović, M., & Gabelica-Šupljika, M. (1993). Edukacija iz područja komunikacije i komunikacijski trening odgajatelja. *Napredak*, 134 (2), 172-178.
- Mottet, T. P., Martin, M. M., & Myers, S. A. (2004). Relationships among perceived instructor verbal approach and avoidance relational strategies and students' motives for communicating with their instructors. *Communication Education*, 23(1), 116-122. <https://doi.org/10.1080/0363452032000135814>
- Novak, J. (2001). Komunikacija u nastavnom procesu - didaktička komunikacija. *Hrvatski sjever* 6(1), 17-26.
- Özay, E., Kaya, E., & Sezek, F. (2004). Application of a Questionnaire to Describe Teacher Communication Behaviour and its Association with Students in Science in Turkey. *Journal of Baltic Science Education*, 6, 15-21.
- Patrick, H., Anderman, L. H., Ryan, A. M., Edelin, K. C., & Midgley, C. (2001). Teachers' Communication of Goal Orientations in Four Fifth-Grade Classrooms. *Elementary School Journal*, 102(1), 35-58. <https://doi.org/10.1086/499692>
- Peled-Elhanan, N., & Blum-Kulk, S. (2006). Dialogue in the Israeli Classroom: Types of Teacher-Student Talk. *Language & Education*, 20(2), 110-127. <https://doi.org/10.1080/09500780608668716>
- Ratliffe, S. A., & Hudson, D. D. (1987). A Description of a Student-Staffed, Competency-Based Laboratory for the Assessment of Interpersonal Communication Skills. *American Association for Higher Education Assessment Forum* (pp.21)
- Reed, V. A., McLeod, K., & McAllister, L. (1999). Importance of Selected Communication Skills for Talking with Peers and Teachers. *Language, Speech, & Hearing Services in Schools*, 30(1), 32-50. <https://doi.org/10.1044/0161-1461.3001.32>

- Rubin, R. B., & Feezel, J. D. (1986). Elements of Teacher Communication Competence. *Communication Education*, 35(3), 254-268. <https://doi.org/10.1080/03634528609388348>
- Schulz Von Thun, F. (2001a). *Kako međusobno razgovaramo 1, Smetnje i razrješenja, Opća psihologija komunikacije*. Zagreb: Erudita.
- Schulz Von Thun, F. (2001b). *Kako međusobno razgovaramo 3, „Unutarnji tim“ i komunikacija primjerena situaciji, Komunikacija - ličnost - situacija*. Zagreb: Erudita.
- Schulz Von Thun, F. (2002). *Kako međusobno razgovaramo 2, Stilovi vrijednosti i razvitak ličnosti, Diferencijalna psihologija komunikacije*. Zagreb: Erudita.
- She, H. C., & Fisher, D. (2002). Teacher communication behavior and its association with students' cognitive and attitudinal outcomes in science in Taiwan. *Journal of Research in Science Teaching*, 39(1), 63-78. <https://doi.org/10.1002/tea.10009>
- Swann, E. (2002). Communicating Effectively as a Clinical Instructor. *Athletic Therapy Today*, 7(5), 28-33. <https://doi.org/10.1123/att.7.5.28>
- Wanzer, M. B., & McCroskey, J. C. (1998). Teacher Socio-Communicative Style as a Correlate of Student Affect Toward Teacher and Course Material. *Communication Education*, 47(1), 43-52. <https://doi.org/10.1080/03634529809379109>
- White, J., & McCaleb, J. (1981). Instructional Communication: Some Concerns and Suggestions. *Annual Meeting of the Eastern Communication Association, Pittsburgh*, (pp. 14)

Tonči Bavčević

Faculty of Kinesiology University of Split
Teslina 6, 21000 Split, Croatia
tonci.bavcevic@kifst.hr

Interpersonalna komunikacija u edukaciji – analiza i sistematizacija pravaca istraživanja

Sažetak

Interpersonalna komunikacija predstavlja jedan od najvažnijih aspekata u procesu edukacije. Njezina uloga očituje se na više razina, pa ju je moguće promatrati kao generator interpersonalnih odnosa u odgojno-obrazovnom procesu, ali i kao posljedicu uspostavljenih interpersonalnih odnosa na razini subjekata edukacijskog procesa. Drugim riječima, interpersonalna komunikacija osigurava generiranje socijalne matrice unutar koje se odvija edukacija u širem, odnosno neposredan odgojno-obrazovni rad u užem smislu. Stoga je izučavanje interpersonalne komunikacije od iznimne važnosti za razumijevanje i unaprjeđenje edukacije u cjelini. U rada je opisana izvršena analiza i sistematizacija pravaca istraživanja interpersonalne komunikacije u edukaciji, što omogućuje sistematski uvid u navedenu problematiku i osigurava platformu za daljnja istraživanja.

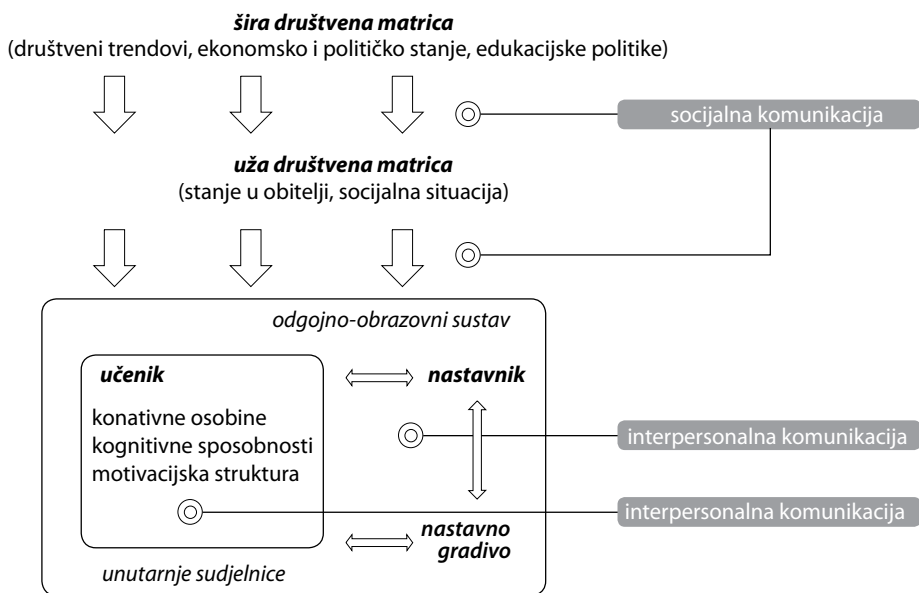
Ključne riječi: *odgojno-obrazovni proces; pedagoška komunikacija; razgovor u školi*

Uvod

Podemo li od činjenice da je cilj svakog pedagoškog djelovanja uspostavljanje poželjnih interpersonalnih odnosa među subjektima procesa koji za svrhu ima mijenjanje određenih stanja, osobina i sposobnosti, a uvažavajući kompleksnost svih navedenih čimbenika, može se utvrditi da je područje odgoja i obrazovanja jedno od najsloženijih i zasigurno najodgovornijih ljudskih djelatnosti.

Pri tome je važno imati na umu činjenicu, a to potvrđuje i praksa, da je odgojno-obrazovni proces složen sustav, kojim je veoma teško upravljati i držati ga pod nadzorom. Za to je potrebna velika količina znanja, vještina i sposobnosti, kako znanstvenog tako i praktičnog ili pragmatičnog tipa. Poznata je trojna didaktička podjela nastavnih subjekata na učenika, nastavnika i odgojno-obrazovni sadržaj, često nazivana i *didaktički trokut* (Kansanen i Meri, 1999). Ako se navedena struktura postavi u određenu socijalnu i materijalnu okolinu, a imajući na umu kompleksnost svakog pojedinog subjekta, postaje nam sasvim jasno da se radi o iznimno složenoj djelatnosti (Shema 1.).

vanjske sudjelnice

Shema 1. Odnosi različitih razina komunikacije

Ako se prihvati činjenica da je uspostava odnosa bez obzira na njihovu vrstu i razinu po svom habitusu komunikacijski proces, onda je iz prije navedenog očito kako je odgojno-obrazovni proces također komunikacijski proces. Naime, kako odgojno-obrazovni proces podrazumijeva uspostavu odnosa među subjektima procesa, onda je u skladu s navedenim za njihovu uspostavu nužno postojanje interpersonalne komunikacije. Jasno je, dakle, da je odgojno-obrazovni proces nemoguć bez procesa komunikacije.

Bavčević, Babin i Vlahović (2005, str. 56) navedeni problem opisuju riječima: „Pitanje koje se danas postavlja pred školu više nije što, nego kako poučavati, a to nedvojbeno otvara pitanje komunikacije kao temeljnog sredstva rada svakog nastavnika. Tjelesna i zdravstvena kultura nije iznimka. Nemoguće je živjeti u iluziji kako je osnova našeg obraćanja učeniku kineziološki operator. Naprotiv, od strateške je važnosti shvatiti kako je to riječ.”

Bratanić (1993) odgoj (u širem smislu riječi, op. a.) opisuje kao interakcijsko-komunikacijski proces locirajući ga u polje međuljudskog odnosa. Autorica se poziva na definiciju Malića i Mužića, koji odgojnu aktivnost definiraju kao komunikacijski proces u kojem subjekti međusobno djeluju s osnovnom svrhom utjecaja na razvoj odgajnika (Malić i Mužić, 1981, prema Bratanić, 1993). Sama komunikacija u procesu odgoja poima se, u ovom kontekstu, kao proces stvaranja značenja između dviju ili više osoba (Bratanić, 1993). Christensen i Menzel (1998) definiraju pozitivne linearne odnose između nastavnikove neverbalne i verbalne izravnosti te kognitivnog, afektivnog učenja i učenja oponašanjem, kao i razine motivacije presudne za učenje.

Jasno je, dakle, da uspješan edukacijski proces zahtijeva uspostavljanje kvalitetne komunikacije među subjektima. Dominantno se to odnosi na odlike komunikacije na razini nastavnik-učenik, ali također i na kvalitetu komunikacije ostalih relevantnih čimbenika. Ne smije se zaboraviti; odgojno-obrazovni proces predstavlja multidimenzionalnu stvarnost, pa se tako odnos učenika sa samim sobom te odnosi među učenicima, učenicima i njihovim roditeljima, nastavnicima i roditeljima i drugi, često javljaju kao iznino značajni determinirajući faktori, bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu. Očito se i pedagoška komunikacija odvija kako na intrapersonalnoj, tako i na interpersonalnoj i socijalnoj razini. Zapravo će uspješnost odgojnog djelovanja u najvećoj mjeri ovisiti o kvaliteti interakcije i stupnju interakcijske povezanosti u komunikaciji svih njegovih sudionika (Bratanić, 1993).

Ipak, važno je naglasiti odgovornost nastavnika kao moderatora cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa, a to u fokus stavlja proces interpersonalne komunikacije na razini učenik-nastavnik. Johnson i Roellke (1999) analizirajući stavove 1076 nastavnika o kriteriju zapošljavanja kao jedan od dominantnih faktora definiraju sposobnost interpersonalne komunikacije. Swann (2002) ističe važnost upravo komunikacije na relaciji edukator-student u funkciji uspješnosti učenja. Stoga je na nastavnicima, kao voditeljima edukacijskog procesa, zadaća da stvore takvu komunikacijsku klimu ili ozračje koje će u punom smislu riječi omogućiti učeniku slobodan, integrativan i uravnotežen razvoj. Brajša (1995, str. 12) identificira zahtjeve modernog školstva sljedećim riječima: „U suvremenoj, humanističkoj, antropocentričkoj i uspješnoj školi se međusobno sluša, zasebno razmišlja i zajedno razgovara. Interpersonalna komunikacije je bitna vještina razvijene i uspješne škole.“ Zahtjev za demokratski orijentiranom komunikacijom naglašava i Schulz Von Thun (2001a) ističući kako pretjerano vođenje u odgoju sprečava razvitak samostalnosti i učenje odgovornog korištenja slobodom, a referirajući se na slobodu izražavanja u procesu odgoja i obrazovanja.

Jasno je, dakle, da proces edukacije može biti uspješan jedino unutar konteksta kvalitetne komunikacije, pa se postavlja pitanje: „Kako komuniciramo s učenicima i predstavlja li takva komunikacija preduvjet uspješnog odgojno-obrazovnog procesa?“ (Bavčević et al., 2005, str. 56). Upravo u tome leži ključ optimalizacije procesa edukacije u cjelini.

Istraživanja strukture komunikacijskih procesa

Područje komunikacije u odgojno-obrazovnom sustavu veoma je složen i sveobuhvatan psihološki i sociološki problem, a navedena činjenica odražava se i na problematiku njegova izučavanja. Za razumijevanje komunikacije u cjelini potrebno je prije svega izučiti njezinu internu strukturu i dinamiku, budući da to predstavlja preduvjet za daljnju funkcionalnu analizu.

Bienvenu i Stewart (1976) na uzorku od 413 učenika i učenica srednje škole, metodom anketnog upitnika ekstrapoliraju 11 ortogonalnih faktora povezanih uz određene dimenzije interpersonalne komunikacije ovim slijedom: samootkrivanje, svjesnost, procjena i prihvaćanje povratne informacije, samoizražavanje, pozornost, savladavanje osjećaja, jasnoća, izbjegavanje, dominacija, savladavanje razlike i

prihvatanje. Lukić (1993) u kontekstu nastavne komunikacije analizira strukturu informacije definirajući pritom tri karakteristike: *bitovske* – kojima se mjeri stupanj kognitivne određenosti; intenzitet i ekstenzitet elemenata informacije, *mobitovske* – kojima se mjeri stupanj afektivno-aksiološke određenosti informacije, tj. subjektov odnos prema usvojenoj informaciji, *hubitovske* – kojima se mjeri stupanj prakseološke ostvarenosti informacije, tj. pokazuje do kojeg je stupnja informacija prešla osobni habitus onoga koji uči. Jelavić (2001) definira didaktičku komunikaciju kao četvrti element *didaktičkog trokuta* koji određuje odnose između njegovih stožernih elemenata – *učenik, nastavnik, sadržaj*; a koji bitno određuje prirodu i kvalitetu nastavnog događanja. U određenju didaktičke komunikacije autor izdvaja dvije temeljne sastavnice i to *sadržajnu, kognitivno-informacijsku* (predmet komuniciranja) i *socijalno-interakcijsku* (afektivnu, odnosnu). Posebno se ističe kako se valjanost didaktičke komunikacije određuje uravnoteženošću njezinih dimenzija u nastavnom događanju, a što otvara mogućnosti didaktički i pedagoški valjanog djelovanja u cilju ostvarivanja postavljenih edukacijskih zahtjeva. Novak (2001), analizirajući kvalitetu didaktičke komunikacije u gimnazijskim odjelima prvih, trećih i četvrtih razreda na relaciji učenik – nastavnik, razlikuje unutarnje i vanjske sastavnice govorne/didaktičke komunikacije. Pod unutarnjim zahtjevima autor podrazumijeva nastavnikovo znanje o onome što će govoriti, želju za uspješnom komunikacijom i vjeru u uspjeh, a kao vanjske se sudjelnice komunikacije navode govor, položaj tijela, pogled/promatranje slušatelja i pokreti ruku/gesta. Zaključuje se kako samo sinteza unutarnjih i vanjskih sudjelnica omogućuje učinkovitu komunikaciju u nastavnom procesu, koja za cilj ima poticanje sveobuhvatne učenikove vrijednosti kao jedinstvene sociološke, antropološke i kulturološko-civilizacijske osobe. Babin, Bavčević i Vlahović (2005) na uzorku od 53 studenta i 32 studentice Zavoda za kineziologiju u Splitu, primjenom komunikacijskog upitnika (Brajša, 1995), analiziraju interstrukturalne komunikacijske relacije latentnih dimenzija razgovora u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture, na relaciji nastavnik – učenik. Komunikacija je modelom tretirana kao četverodimenzionalni sustav poznat kao *Hamburški komunikacijski kvadrat*, sastavljen od dimenzija sadržajne, odnosne, osobne i utjecajne komunikacije (Schulz Von Thun, 2001a, 2001b, 2002). Nalazi ukazuju na postojanje statistički značajno različitih pojava ekstenziteta četiriju komunikacijskih dimenzija kod obiju skupina ispitanika, što navodi na zaključak o nejednakoj internoj strukturi komunikacije uvjetovane neujednačenom upotrebom pojedinih latentnih dimenzija, a posebno osobne. Zaključno, autori uspješnost razgovora u nastavi definiraju kao funkciju svih latentnih komunikacijskih dimenzija, čija usklađenost omogućuje manifestaciju kvalitetnih modela interpersonalne komunikacije i uspješno odgojno-obrazovno djelovanje.

Navedena istraživanja definiraju interpersonalnu komunikaciju kao složen, interaktivan i multidimenzionalan proces. Posebno se ističe kako kvaliteta interpersonalne komunikacije ovisi upravo o usklađenosti svih njezinih sastavnica, a što predstavlja preduvjet za kvalitetan proces edukacije.

Istraživanja povezanosti modaliteta komunikacije nastavnika i motivacijske strukture učenika i studenata

Pitanje koje se nameće kao posljedica iznesenog odnosi se na zastupljenost i važnost komunikacije u samom odgojno-obrazovnom procesu. Jelavić (2001) upućuje na činjenicu kako od ukupnih nastavnih aktivnosti dvije trećine predstavljaju govorne aktivnosti, od čega su dvije trećine govor nastavnika. Već i takva kvantitativna opservacija govori o važnosti komunikacije u nastavi.

No daleko je važnije odrediti kako pojedini modaliteti komunikacije utječu na proces edukacije u najširem smislu riječi, a posebno kako se sve to odražava na učenika. Upotrebom upitnika za procjenu interpersonalne komunikacije nastavnika znanstvenih područja prilikom procesa učenja koji su razvili She i Fisher (2002), Özay, Kaya i Sezek (2004) zaključuju kako upravo nastavnici u najvećoj mjeri pridonose društvenoj atmosferi unutar razreda i to posebno putem komunikacije s učenicima. Ratliffe i Hudson (1987) ističu kako interpersonalna atmosfera koja proizlazi iz kvalitete interpersonalne komunikacije bitno pospješuje kooperativnost i funkcionalnost nastavnog procesa. Istraživanjima je također potvrđeno da učenici percipiraju komunikacijske vještine nastavnika kao veoma važan faktor. Reed, McLeod i McAllister (1999) provode istraživanje na uzorku adolescenata koji idu u 10. razred proučavajući njihove stavove o važnosti 14 komunikacijskih sposobnosti u procesu komunikacije. Dobiveni rezultati upućuju na tendenciju adolescenata da primjećuju komunikacijske vještine nastavnika koje se odnose na strategiju upravljanja diskursom. Frymier i Houser (2000) ističu da navedene opservacije o kvaliteti komunikacije nastavnika bitno utječu na strukturu motivacije učenika u nastavi. Patrick, Anderman, Ryan, Edelin i Midgley (2001) provode istraživanje na uzorku od 223 učenika iz 10 razreda, ispitujući eksplicitne i implicitne komunikacijske načine na koje nastavnici iznose važnost savladavanja i izvođenja ciljne orijentacije učenicima. Dokazano je da je motivacijska struktura učenika pozitivno korelirana s načinom komunikacije nastavnika, što se posebno odnosi na modalitete poticanja, ohrabriranja, društvene interakcije, autoriteta, grupiranja, vremena i pomaganja. Zaključuje se da nastavnici za koje se smatra da imaju bolju izvedbu, naglašavaju formalnu procjenu, ocjenjivanje i izvedbu studenata do dokazano veće mjere nego nastavnici s lošijom izvedbom. She i Fisher (2002) metodom anketnog upitnika istražuju percepcije učenika i nastavnika o interpersonalnoj komunikaciji u nastavi kod nastavnika znanstvenih područja. Upitnik o komunikaciji nastavnika sastojao se od pet stupnjeva: izazov, poticaj i pohvala, neverbalna podrška, razumijevanje i prijateljstvo, kontrola. Navedeni upitnik primijenjen je na velikom uzorku učenika srednjih škola znanstvenih područja na Tajvanu, što je omogućilo dodatnu procjenu podataka dobivenih navedenim upitnikom i unakrsnim vrednovanjem podataka dobivenih od ispitanika iz zemalja engleskoga govornog područja. Dobiveni nalazi ukazali su na pozitivan odnos između

percepcije učenika o komunikaciji njihovih nastavnika, kao i vlastitih stavova o znanosti. Rezultati kognitivnih postignuća kod učenika bili su veći kada su učenici primijetili da nastavnici postavljaju izazovnija pitanja, pružaju neverbalnu podršku, imaju više razumijevanja te se odnose prijateljski. Mottet, Martin i Myers (2004), istražujući unaprjeđenje edukacije i institucijsku djelotvornost u visokom obrazovanju, ukazuju na činjenicu da nastavnici mogu unaprijediti aktivnost učenika u nastavi tako da daju jasnije poruke koje se odnose na pohvalu, kao i da izražavaju želju za komunikacijom i tendenciju za onim što se učenicima sviđa. Slične zaključke donose i Kerssen-Griep, Hess i Trees (2003) u svojim razmatranjima utjecaja komunikacije na motivaciju za učenjem. U sklopu istraživanja autori iznose objašnjenja i testiraju mehanizme prema kojima se frontalni oblik rada u kojemu je prisutna nastavna komunikacija s posebno izraženom nastavnikovom povratnom informacijom o učenikovom radu poziva na bitne osobne potrebe kod učenika, čime se unaprjeđuju motivacija za učenjem, sposobnost interakcije, kao i orijentacija za obavljanje zadaća tijekom školovanja.

Navedeni nalazi upućuju na zaključak o postojanju pozitivne korelacije između kvalitete komunikacije nastavnika i motivacijske strukture učenika.

Istraživanja utjecaja komunikacije nastavnika na oblikovanje stavova kod učenika i studenata o nastavniku i nastavnom gradivu

Provedena istraživanja nadalje ukazuju na to da stavovi učenika i studenata o nastavnicima znatno ovise o vrsti komunikacije, odnosno o nastavnim stilovima kojima se nastavnici koriste u neposrednoj nastavi.

Haleta (1996) istražuje utjecaje jezika kojim se nastavnik koristi na prvi dojam i redukciju nesigurnosti u nastavi na fakultetu. Upotreba jezičnih stilova definirana je identifikacijom upotrebe snažnih i slabih jezičnih oblika. Nastavnici koji su se koristili snažnim jezikom značajno su više vrednovani od studenata s obzirom na dimenziju dinamičnosti, statusa, vjerodostojnosti i stvaranja dojmova, za razliku od nastavnika koji su se koristili slabijim jezikom. Značajne su razlike, također, dobivene na području percepcije studenata o nesigurnosti. Studenti su zaključili da je prisutan značajno veći stupanj nesigurnosti kada se nastavnici koriste slabijim jezikom, nego kada se koriste snažnim jezikom. Rezultati, također, ukazuju na činjenicu da je stvaranje prvog dojma kod studenata, a koji se temelji na jeziku nastavnika, može doprinijeti kasnijim interakcijama u nastavi. Wanzer i McCroskey (1998) proučavaju percepciju učenika o lošem ponašanju kod nastavnika koja može biti povezana s društveno komunikativnim stilom nastavnika (npr. jasnoća i pristupačnost), vrstom instruktora (asistent nasuprot profesora), kao i utjecajem na nastavnika i nastavni materijal. Potvrđene su četiri hipoteze koje upućuju na inverzan odnos između percepcije o lošem ponašanju nastavnika i 1) nastavnikove jasnoće, 2) nastavnikove pristupačnosti, 3) pozitivnog

utjecaja na nastavnika, 4) pozitivnog utjecaja na nastavni materijal. Percepcija o nastavnikovu lošem ponašanju ne kovarira s vrstom instruktora. Zaključno se ističe kako nastavnikov komunikativni stil može dramatično utjecati na percepciju učenika o nastavniku i nastavnom materijalu. Slične opservacije iznose i McCroskey, Valencic i Richmond (2004). Analizirajući komunikaciju između nastavnika i studenata na fakultetu, autori ukazuju na značajnu povezanost između temperamenta nastavnika koji su sami prijavili s percepcijom studenata o komunikacijskom ponašanju nastavnika, kao i s evaluacijom vjerodostojnosti nastavničkih izvora i zanimljivosti zadataka koje su ocjenjivali sami studenti.

Navedena istraživanja jasno ukazuju na važnost nastavnikove komunikacije u oblikovanju stavova kod učenika i studenata, kako o samom nastavniku tako i o nastavnom gradivu. To otvara veoma važna pitanja budući da moderna teorija edukacije pozitivne odnose unutar nastavnog procesa, dakle između učenika, nastavnika i nastavnog gradiva, ističe kao preduvjete kvalitetnog odgoja i obrazovanja.

Istraživanja razlika između učenika odnosno studenata u vještinama interpersonalne komunikacije s obzirom na uspješnost u učenju

Prezentirana istraživanja u fokus su stavljala uglavnom komunikacijske vještine nastavnika i njihov utjecaj na kvalitetu nastave. Međutim, jednako je tako važno i pitanje o utjecaju komunikacije učenika, kako na sam nastavni proces, tako i na njegove učinke.

Frymier (2005) ukazuje upravo na taj problem ističući kako istraživanja na području nastavne komunikacije često preispituju utjecaje komunikacije kod nastavnika, ali istodobno zanemaruju djelotvornu komunikaciju kod učenika. Autor se stoga približava transakcijskom modelu komunikacije te hipotezi prema kojoj će učenici koji su uspješni komunikatori biti uspješni i na nastavi. U sklopu istraživanja ispitanici su iznijeli sljedeće tri komponente: svoj stupanj interakcijskog djelovanja, stupanj društveno-komunikativne interakcije i stupanj komunikacije izvan učionice u odnosu na određeni razred. Ispitanici su nadalje iznijeli posljednje ocjene koje su dobili, svoj stupanj motivacije za učenje, afektivno učenje, provođenje indikatora učenja, kao i svoje zadovoljstvo u komunikaciji s nastavnikom. Dobiveni nalazi upućuju na zaključak kako je uspješnost komunikacije kod učenika pozitivno povezana s pozitivnim ishodom učenja. Slični rezultati dobiveni su i u prijašnjim istraživanjima. Rubin i Feezel (1986) proučavaju odnose kod studenata nastavničkog smjera, a koji se tiču njihovih komunikacijskih sposobnosti, motivacije i znanja u odnosu na zapažene uspjehe. Autori zaključuju da instrumenti komunikacijskih sposobnosti mogu pripomoći u razlučivanju uspješnih studenata od onih neuspješnih.

Moguće je, dakle, zaključiti da su vještine interpersonalne komunikacije bitan diferencirajući faktor kod učenika, odnosno studenata s obzirom na uspješnost u učenju. To u fokus istraživanja stavlja složenost komunikacijskog procesa u nastavi,

kao i utjecaj svih njegovih subjekata te ističe važnost holističkog pristupa u izučavanju kompleksnih procesa kao što je edukacija.

Istraživanja razlika među spolovima u području komunikacijskih vještina nastavnika

Veoma važan znanstveni problem predstavlja i pitanje o razlikama između spolova u području komunikacijskih vještina nastavnika.

Bavčević, Babin i Vlahović (2005) na uzorku od 85 studenata (53 muškarca i 32 žene) Zavoda za kineziologiju Fakulteta prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja Sveučilišta u Splitu ispituju kvalitetu komunikacije u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture na relaciji nastavnik – učenik. Eksperimentalnim modelom obuhvaćene su četiri dimenzije komunikacije tzv. *Hamburškog komunikacijskog kvadrata* i to ovim slijedom: sadržajna, odnosna, osobna i utjecajna. Testiranje je provedeno upotrebom anketnog upitnika koji je s ciljem ispitivanja kvalitete pedagoške komunikacije nastavnika konstruirao Brajša 1995. Autori su pitanja grupirali tako da pokrivaju četiri opisane komunikacijske dimenzije. Rezultati istraživanja ukazuju na to kako i studenti i studentice svoju komunikaciju procjenjuju kao kvalitetnu. Usporedbom dobivenih rezultata s normama upitnika komunikacija ispitanika ocijenjena je kao dobra (srednji kvalitativni modalitet). Rezultati diferencijacije skupina na globalnom planu dobiveni multivarijatnom analizom varijance pokazali su statistički značajnu razliku kvantitativnih pokazatelja komunikacije između studenata i studentica. Parcijalni nalazi ukazuju na značajnu kvantitativnu razliku u dimenzijama sadržajne, odnosne i utjecajne komunikacije u korist studentica. Zaključuje se kako studentice nalaze bolje modalitete u prijenosu sadržaja učenicima, bolje definiraju vlastiti odnos prema sadržaju i sugovorniku te svojom komunikacijom postižu veći utjecaj na učenike. S druge strane, postotno najniži rezultati parametara osobne komunikacije obiju skupina upućuju na zaključak o nedovoljnoj razvijenosti navedene dimenzije, kako kod studenata tako i kod studentica. Budući da je uspješan razgovor moguće ostvariti samo izravnim izražavanjem osjećaja, potreba i želja, nameće se nužnost osvježavanja osobne dimenzije razgovora na relaciji nastavnik-učenik. Autori zaključno ističu kako je odgojno-obrazovni proces u cjelini, pa i područje tjelesne i zdravstvene kulture, u svojoj biti komunikacijski proces, pa je stoga u cilju njegova razumijevanja i poboljšavanja nužno usmjeriti znanstveno-istraživački rad upravo u smjeru definicije strukture i modaliteta pedagoških komunikacijskih procesa.

Provedeno istraživanje upućuju na postojanje određenih razlika među spolovima s obzirom na komunikacijske vještine, no s obzirom na nedovoljan broj znanstvenih radova koji obrađuju tu tematiku važno je naglasiti kako su u cilju izučavanja navedenog problema potrebna daljnja istraživanja.

Istraživanja utjecaja interpersonalne komunikacije na psihički razvoj djece, odnosno učenika

Značajan znanstveni problem u sferi izučavanja komunikacije predstavlja i definiranje utjecaja interpersonalne komunikacije na psihički razvoj djece, odnosno učenika. To je pitanje od iznimne važnosti, poglavito kod djece u razvojnim životnim fazama, a to je s aspekta institucionaliziranog odgojno-obrazovnog sustava razdoblje predškolskog odgoja i primarne edukacije.

Babić, Duran, Irović i Kuzma (1993) proučavaju komunikacijski model predškolskog odgoja s obzirom na utjecaj komunikacije na razvoj sljedećih psihičkih dimenzija predškolskog djeteta: 1) jezični razvoj, 2) razvoj spoznajne znatiželje, 3) razvoj samoprocjenjivanja tjelesnih sposobnosti, 4) razvojne efekte vršnjačke komunikacije. Autorice komunikaciju definiraju kao suradnju dviju ili više osoba s ciljem razmjene (spoznajnog, afektivnog, vrijednosnog karaktera), odnosno ostvarivanje socijalnih i intelektualnih namjera (od uspostavljanja kontakata do spoznaje drugih i sebe), a kao oblici komunikacije navode se *neverbalna i verbalna* (kriterij: sredstva), *situacijska i izvansituacijska* (kriterij: sadržaj, vremenska i mjesna dimenzija), *presemiotička i semiotička* (kriterij: geneza). S obzirom na prije navedene aspekte komunikacijskog utjecaja ističe se važnost socijalne interakcije djeteta s odraslim i kompetentnijim vršnjakom kao formativni činitelj u razvoju niza psihičkih funkcija. Posebno je ukazano na pozitivan utjecaj interakcije i kooperacije na smjer, tempo i efekte dječjeg jezičnog razvoja, na stjecanje i propitivanje spoznaje o sebi i drugima, kao i na promoviranje sofisticiranijih oblika eksploracijskog ponašanja. Na tragu navedenih spoznaja jest i istraživanje utjecaja različitih modaliteta interpersonalne komunikacije na kognitivne sposobnosti (Kjellin, 2005). Autorica opisuje model kojim se koristi za analizu prirode dvosmjernog međusobnog komunikacijskog djelovanja na relaciji nastavnik – učenik u nastavnim situacijama koje uključuju jednog nastavnika i jednog učenika. „Nastavnik“ može biti redoviti nastavnik, roditelj ili bilo koja druga osoba koja se nalazi u ulozi nastavnika. „Učenik“ može biti učenik bilo koje dobi. U istraživanju se ističu sljedeće tri situacije: 1) Nastavnik samo pita informaciju koja mu je već poznata te ocjenjuje učenikov odgovor na temelju svog prijašnjeg znanja; 2) Nastavnik pita informaciju koja mu je već poznata te podržava učenikovo učenje na način da mu daje sugestije za točan odgovor na temelju svog prijašnjeg znanja; 3) Nastavnik pita informaciju koja mu nije poznata i zaista je zainteresiran za učenikov odgovor. Upozoreno je na to kako scenarij iz posljednje situacije pruža optimalne uvjete za kognitivni razvoj učenika.

Navedena istraživanja upućuju na pozitivan utjecaj interpersonalne komunikacije na razvoj niza psihičkih funkcija. Ipak, i u ovom je slučaju važno istaknuti da donošenje konkretnih znanstvenih zaključaka zahtijeva daljnja istraživanja.

Istraživanja modaliteta interpersonalne komunikacije u nastavi, kao i njihova utjecaja na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa

Jedan od veoma važnih pravaca istraživanja u području nastavne komunikacije predstavlja i proučavanje modaliteta interpersonalne komunikacije u nastavi, kao i njihova utjecaja na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa.

Fontana (1991), na uzorku koji obuhvaća deset srednjih škola, odnosno 174 nastavnika i 273 učenika, provodi istraživanje s ciljem utvrđivanja prisutnosti kvalitetnih komunikacijskih modela u nastavi, kao preduvjeta optimalizacije odgojno-obrazovnih rezultata rada. Rezultati su ukazali na izraženu prisutnost jednosmjerne nastavne komunikacije, koja učeniku ne pruža priliku aktivnog uključivanja u odgojno-obrazovni proces, već ga stavlja u položaj objekta na koji se djeluje. Navedeni nalazi ukazuju na čestu uporabu tradicionalnih nastavnih sustava, a koji za razliku od modernih nastavnih sustava ne dopuštaju nastavu usmjerenu na pojedinca i učenikove autentične potrebe i sposobnosti. Analizom podataka ustanovljeno je i prisustvo dvosmjerne nastavne komunikacije, koja se manifestira ponajprije uporabom dijaloške metode rada. Navedena metoda omogućuje veću djelotvornost u nastavi i veći uvid nastavnika u probleme koji nastaju prilikom prijema, prerade i usvajanja informacija od učenika. Opisani oblici jednosmjerne i dvosmjerne komunikacije primjenjuju se u približno jednakom postotku u školama obuhvaćenim eksperimentalnim modelom. Autor proces učenja u nastavi definira kao specifičan proces komunikacije prilikom kojeg prenošenje znanja, vještina i navika s odraslih i starijih na mlađu generaciju odgovara prijenosu obavijesti, tj. informacija kao determinante općega komunikacijskog modela. Izučavanjem komunikacijskih modela u nastavi bavi se i Lukić (1993). Autor analizira mogućnosti izmjene odgojno-obrazovne paradigme s aspekta komunikologije te umjesto dosadašnjeg diseminativnog modela niže informacijske obrade, predlaže model više informacijske obrade, utemeljen na dijalogu i polilogu, tj. na aktivnoj obradi informacija učenika u svim oblicima. Analiza mogućnosti implementacije opisanog modela odnosi se ponajprije na grupu svjetonazornih predmeta. Uloga suvremenog nastavnika definira se kao organizatorska i moderatorska u funkciji stvaranja preduvjeta ravnopravnog i plodonosnog komuniciranja u odgojnoj zajednici. Također se ističe nužnost modificiranja nastavnog procesa u proces totalne komunikacije u kojoj, za razliku od postojeće intelektualističke jednosmjerne komunikacije, prevladavaju multimedijalni modeli prijenosa i strukturiranja informacija. Opisani modeli pedagoške komunikacije koji omogućavaju svestrano usvajanje informacija dovode do iradijacije nervnih impulsa u široj regiji kore velikog mozga, što za posljedicu ima trajniju retenciju, dublju inkorporaciju informacije, kao i njezinu lakšu transformaciju u praksi. Jelavić (2001) upućuje na činjenicu kako od ukupnih nastavnih aktivnosti dvije

trećine predstavljaju govorne aktivnosti, od toga dvije trećine čini govor nastavnika, što predstavlja nasljeđe tradicionalne nastavne paradigme koja stavlja težište na jednosmjernu transmisiju informacija od učitelja. S druge strane, moderna didaktička komunikacija upućuje na međudjelovanje nastavnih subjekata u savladavanju zahtjeva nastavnih sadržaja i nastave. Stoga se ističe afirmativna uloga dijaloga i sporazumijevanja u prevladavanju prisutne linearno-diseminacijske organizacije nastave, u kojoj se odnos učitelj – učenik svodi na odnos pošiljatelj (izvor) – primatelj informacija. Brajša (2002) razmatra modalitete pedagoške komunikacije prema teoriji Thomasa Gordona. Ističe se kako je uspješna komunikacija na relaciji nastavnik – učenik uvjetovana međusobnim otkrivanjem uporabom iskrenih Ja-poruka, međusobnim prihvaćanjem uz pomoć obostranog aktivnog slušanja te rješavanjem konflikata metodom obostrane pobjede. Brajša navodi pet tipova Ja-poruka i to: *izjavljivanje, odgovaranje, sprečavanje, suočavanje i hvaljenje*. Za razliku od navedenoga, neuspješnu komunikaciju karakterizira međusobno skrivanje i zatvaranje s pomoću Ti-, Mi-, Trebalo bi- i neiskrenih Ja-poruka, međusobno neprihvatanje i odbijanje, kao posljedica međusobnog neslušanja i napadanja te rješavanje konflikata metodom jednostrane pobjede i poraza. Sumirajući navedeno ističu se tri osnovne tehnike u komunikaciji nastavnika i učenika: 1) Problem koji ima učenik rješava se komunikacijom prihvaćanja i pomaganja, tj. aktivnim slušanjem; 2) Problem koji nastavnik ima s učenicom i njegovim ponašanjem rješava se komunikacijom međusobnog otkrivanja upotrebom iskrenih Ja-poruka; 3) Zajednički problemi nastavnika i učenika rješavaju se obostrano dobitničkom metodom rješavanja konflikta. Zaključno, autor navodi (Brajša, 2002, str. 375): „Učenicima treba ostaviti odgovornost za zadovoljavanje njihovih potreba i rješavanje problema, pustiti im da počnu komunikaciju, a sebe pretvoriti u njihovu rezonanciju. Treba im pomoći u savladavanju njihovih teškoća. Treba se kloniti dobrih savjeta, pitanja, smirivanja, jer to prekida komunikaciju pa oni prestaju biti spremni dijeliti svoje probleme s nama.“ Istraživanje ističe važnost interaktivne, slobodne i ravnopravne komunikacije kao preduvjeta kvalitete nastave, naglašavajući odgovornost nastavnika kao moderatora cjelokupnog procesa edukacije. Peled-Elhanan i Blum-Kulk (2006) iznose rad koji predstavlja dio istraživanja na području promjenjiva ponašanja kod kuće i u školi. Opći cilj predstavljene analize jest istražiti stupanj dijaloga koji se manifestira u izraelskim učionicama. To je istraživanje motivirala društvena i kulturološka tendencija za učenjem, koja obrazovni dijalog smješta u središte uspješnog podučavanja i učenja. Pitanje koje se postavlja u sklopu istraživanja jest koji su različiti oblici interakcije između nastavnika i učenika koji dominiraju u nastavi. Autori nadalje identificiraju tri osnovne vrste diskursa u nastavi, a koji se razlikuju u stupnju dijaloga: *Sokratov dijalog* – glavna rasprava u kojoj je finalni tekst rezultat zajedničkog sporazuma učenika i nastavnika, *pseudorazgovor* – u kojem učenici vjeruju da su uključeni u glavnu raspravu dok se procjenjuju njihovi interpersonalni odnosi i običaji, *monolog*

u obliku dijaloga – u kojem nastavnik postavlja glavno pitanje očekujući reprodukciju vlastitog teksta. Kao rezultat istraživanja navodi se kako posljednja dva stupnja dijaloga dominiraju u promatranim razredima.

Tragom navedenih istraživanja moguće je zaključiti kako je nastavna praksa još uvijek obilježena tradicionalnom jednosmjernom komunikacijom nastavnika, koja učenika stavlja u drugi plan. Stoga autori, u cilju poboljšanja kvalitete edukacije u cjelini, predlažu promjenu postojeće komunikacijske paradigme uvođenjem interaktivne, odnosno dvosmjerne komunikacije, koja bi u punom smislu riječi odgovarala autentičnim potrebama učenika.

Istraživanja sustava obrazovanja nastavnog kadra iz područja nastavne komunikologije, kao i njegova utjecaja na kvalitetu nastavnog procesa

Pitanje koje proizlazi iz prezentiranih istraživanja odnosi se na sustav obrazovanja nastavnog kadra iz područja nastavne komunikologije, kao i njegova utjecaja na kvalitetu nastavnog procesa.

Fenton i O'Leary (1990) opisuju rezultate programa za unapređenje komunikacijskih sposobnosti nastavnika s ciljem poboljšanja nastave, nastavnikovih očekivanja i učeničkih postignuća, s posebnim naglaskom na poboljšanje utjecaja komunikacijskih sposobnosti na akademska postignuća. Posebno je naglašeno očekivanje kako će program za unaprjeđenje komunikacijskih sposobnosti imati pozitivan utjecaj na napredak kod učenika koji imaju lošiji školski uspjeh. Edukacijski program obuhvatio je uzorak od 27 ravnatelja i dvije grupe nastavnika. Prva grupa od 118 nastavnika završila je procjenu nakon treće radionice, dok je druga grupa od 96 nastavnika završila krajnju procjenu. Također su analizirani i rezultati testova za procjenu školskog uspjeha prije i poslije provedbe programa, a koji su aplicirani na uzorku od 1366 učenika iz razdoblja od 1983. do 1989. godine. Rezultati upućuju na neuspjeh programa da znatno poveća akademski uspjeh učenika koji imaju lošiji uspjeh. Ipak, većina nastavnika i gotovo polovina ravnatelja izvijestila je o promjeni ponašanja tijekom nastave te poboljšanju stavova i postignuća kod učenika. Kontradiktorni rezultati ukazuju na problematičnost naglašenog koncepta programa poduke nastavne komunikacije zbog nedostatka srodne orijentacije. Nakon analize različitih komunikacijskih ponašanja, autori preporučuju izradu i aplikaciju srodnog modela edukacije koji bi se temeljio na karakteristikama i ponašanju na relaciji nastavnik – učenik, nastavnom kontekstu, ciljevima i ishodima. Milanović i Gabelica-Šupljika (1993) iznose rezultate jednogodišnjeg programa edukacije iz područja komunikacije kao i metode komunikacijskog treninga odgajatelja u predškolskom odgoju, prema modelu transakcijske analize Ericha Bernea. Nalazi ukazuju na značajan napredak ispitanika u području kvalitete komunikacije odgajatelja međusobno, odgajatelja i roditelja, kao i odgajatelja i djece. Također, provedena komunikacijska edukacija utjecala je na smanjenje smetnji u komunikaciji te povećanje kompetencije odgajatelja u pristupu smetnjama.

Prezentirani nalazi ukazuju na pozitivan učinak poduke nastavnika iz područja nastavne komunikacije na poboljšanje kvalitete edukacijskog procesa. Moguće je pretpostaviti da usvojene komunikacijske vještine nalaze transfer u svakodnevnu nastavnu praksu, što rezultira poboljšanjem komunikacijskog procesa u nastavi te s obzirom na poboljšanje kvalitete edukacije u cjelini.

Istraživanja potreba i sinteza prijedloga za ustroj organiziranog procesa komunikacijske edukacije kao integrativnog dijela visokoškolskog obrazovanja nastavnog kadra

Slijedom spoznaja o pozitivnom učinku edukacije nastavnika iz područja nastavne komunikacije postavlja se pitanje o potrebi ustroja kvalitetno organiziranog procesa komunikacijske edukacije kao integrativnog dijela visokoškolskog obrazovanja nastavnog kadra.

White i McCaleb (1981) analiziraju trend povećanja broja tečajeva nastavne komunikacije koji se nude budućim nastavnicima. Istraživanjem je utvrđeno da 27 % institucija za edukaciju nastavnika nudi tečaj osnovne govorne komunikacije, a da samo 19 od 122 analizirane škole traže od nastavnika da završe takav tečaj prije početka rada. Autori ističu kako ne postoje dokazi o boljoj nastavi ako nastavnik posjeduje bolje komunikacijske vještine i sposobnosti. Takvi nalazi pripisuju se nedostatku zajedničkog nazivnika za izraz "nastavna komunikacija". Itković (1992/1993) razmatra školski sustav kao institucionalizirani oblik važnih aspekata komunikacije u društvu. Autorica komunikaciji prilazi s pedagoškog stajališta te je tumači s dva aspekta: 1) Komunikacija kao svjesna i namjerna interakcija između respondenata komunikacije, 2) Komunikacija kao informacijski sustav (prijenos informacija). Razmatrajući globalni utjecaj komunikacije na perspektive razvoja školstva općenito, uvodi se pojam *emancipirajuće komunikacije*, koji za cilj ima stvaranje stanovite ravnoteže između obrazovnih sustava različitih zemalja, tj. internacionalizaciju obrazovanja. Istodobno s navedenim ističe se i potreba za očuvanjem specifičnih zahtjeva pojedinih zemalja kako bi se izbjegla mogućnost nekritičnog preuzimanja informacija i stvaranja artificijelnog i nefunkcionalnog odgojno-obrazovnog sustava. Marinković (1998) provodi kvantitativnu i kvalitativnu analizu empirijskih podataka dobivenih anonimnim anketiranjem studenata o potrebi implementiranja informacijsko-komunikacijskih tema u obrazovanje nastavnog kadra, u cilju unapređenja kvalitete edukacijskog procesa budućih nastavnika i nastavno-pedagoške prakse. Generalizirani zaključci upućuju na evidentnu potrebu studenata za spoznajama iz sljedećih područja: 1) teme pozitivnog informacijsko-komunikacijskog odnosa između nastavnika i učenika/studenata te nastavnika i roditelja – 85 % ispitanika; 2) komunikološke teme – 56 % ispitanika; 3) nemogućnost komuniciranja inicirana raznim razlozima – 44 % ispitanika; 4) psihološki tretman u obrazovnom sustavu – 38 %. Odnos postotaka izražen je u navedenim omjerima zato što se svaki student istodobno izjašnjavao za više tema. Na temelju iznesenog

autorica zaključuje o potrebi ustroja kvalitetno organiziranog i osmišljenog procesa informacijsko-komunikacijske edukacije nastavnog kadra, u obliku autonomnog kolegija. Navedene promjene u strukturi visokoškolskog obrazovanja predstavljaju preduvjet unapređenju kompeticija nastavnog kadra i nastavne prakse, što reperkusije nalazi i u procesu informacijsko-komunikacijskog napretka društva općenito.

Moguće je zaključiti kako među autorima postoji konsenzus o potrebi ustroja institucionaliziranog procesa edukacije nastavnika iz područja nastavne komunikacije. Navedeni imperativ počiva na pretpostavci o pozitivnom učinku poduke komunikacijskih vještina na kvalitetu nastavnog komunikacijskog procesa, a time i na kvalitetu procesa edukacije u cjelini.

Zaključak

Evidentno je kako istraživanja iz područja nastavne komunikologije obrađuju niz različitih znanstvenih aspekata, od onih fundamentalnih do pragmatičnih. Navedena činjenica potvrđuje širinu i kompleksnost interpersonalne komunikacije općenito kao znanstvenog problema, a u skladu s tim i složenost nastavne komunikacije kao njezina integrativnog dijela.

Analizirajući prikazana istraživanja i rezultate, moguće je razlučiti devet osnovnih linija istraživanja s posebno definiranim ciljevima:

1. Istraživanja strukture komunikacijskih procesa
2. Istraživanja povezanosti modaliteta komunikacije nastavnika i motivacijske strukture učenika i studenata
3. Istraživanja utjecaja komunikacije nastavnika na izgradnju stavova kod učenika i studenata o nastavniku i nastavnom gradivu
4. Istraživanja razlika između učenika odnosno studenata u vještinama interpersonalne komunikacije s obzirom na uspješnost u učenju
5. Istraživanja razlika među spolovima u području komunikacijskih vještina nastavnika
6. Istraživanja utjecaja interpersonalne komunikacije na psihički razvoj djece, odnosno učenika
7. Istraživanja modaliteta interpersonalne komunikacije u nastavi, kao i njihova utjecaja na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa
8. Istraživanja sustava obrazovanja nastavnog kadra iz područja nastavne komunikologije, kao i njegova utjecaja na kvalitetu nastavnog procesa
9. Istraživanja potreba i sinteza prijedloga za ustroj organiziranog procesa komunikacijske edukacije kao integrativnog dijela visokoškolskog obrazovanja nastavnog kadra.

Uzimajući u obzir prikazana istraživanja moguće je zaključiti kako područje nastavne komunikologije općenito predstavlja veoma potentnu znanstveno-istraživačku sferu. Definirani pravci istraživanja nagovještaju cijeli niz znanstvenih problema koji će tek doći u fokus zanimanja znanstvenika različitih područja, od

biomedicinskih do društvenih i humanističkih. Pri tome je razvidno da će se daljnji razvoj tog istraživačkog područja baviti fundamentalnim komunikološkim pitanjima, kao i primjenom novostečenih spoznaja u edukacijskoj praksi.

S metodološkog aspekta vrijedi primijetiti da područje pedagoške komunikologije nalazi snažno uporište u dobro definiranim znanstveno-istraživačkim metodama širokog interdisciplinarnog spektra. Takav pristup daje valjano uporište za daljnja istraživanja i akumulaciju novih spoznaja, čijom je diseminacijom moguće očekivati važan napredak u razumijevanju edukacijskog procesa, ali i poboljšanju edukacije u cjelini.

Napomena

Istraživanje je provedeno u sklopu znanstvenog projekta Kineziološka edukacija u predškolskom odgoju i primarnom obrazovanju, odobrenog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (šifra projekta: 227-2271694-1696).